

**ИЗЛОЖБА
»БЕОГРАД
— ДВАДЕСЕТИ
РОБЕНДАН
СЛОБОДЕ«**

Поводом двадесетогодишњице ослобођења Београда, поред осталих манифестација, на дан 17. октобра 1964. године у 18 часова свечано је отворена изложба „Београд — двадесети роџендан слободе“, на којој је приказан двадесетогодишњи развој нашег главног града.

Отварању изложбе присуствовао је велики број политичких, јавних, научних и културних радника. У великој, лепој, али још потпуно недовршеној сали новог Дома омладине, изложбу је отворио Драги Стаменковић, секретар Градског комитета Савеза комуниста Београда. У своме говору Драги Стаменковић подсетио је пре свега присутне на први говор председника Тита у слободном Београду. Говорећи даље о двадесетогодишњем развоју града, Стаменковић је свој говор завршио речима: „Славећи данас овај велики јубилеј, свесни смо да протеклих двадесет година представљају изузетну етапу наше савремене историје. То нас уједно обавезује да се сетимо оних који овај велики дан нису доживели, свих бораца који су пали за ослобођење Београда и Београђана који су своје животе оставили у свим крајевима наше земље. За њихов и наш град, ради њихове и наше идеје, наставићемо овим путем и учинити да Београд даље расте и постане још лепши.“

Одбор за прославу двадесетогодишњице ослобођења Београда, који је образовао Градски одбор Социјалистичког савеза радног народа Београда, унео је ову изложбу у програм прославе као репрезентативну изложбу фотографија и осталог материјала под радним насловом „Двадесет година социјалистичког развоја Београда“ и дао задатак Музеју града Београда да изложбу реализује.

Прихвативши овај задатак Музеј града Београда поверио је рад на изложби тројници својих стручњака: Радмили Антић, Даница Баста и Дивни

Бурић-Замоло, које су пре свега разрадиле тезе, а затим саставили концепцију изложбе. Према усвојеној концепцији израђен је сценарио и дао план распореда материјала на изложби. Сценарио је написао Митић, уредник Радио-телевизије Београд. Даљи рад стручњаци града Београда састојао се у прибављању, одабирању и уклапању материјала у теме усвојеног сценарија и у распоређивању материјала.

Пројекат изложбе и техничка реализација поверени су чину Белобрку и арх. Александру Ајзинбергу. Радове је извела „Форум“.

Тешкоћа у припремању изложбе било је поред осталог и то што се у Београду није могла наћи погоднија сала од велике на мезанину Дома омладине, која од отварања изложбе није потпуно завршена и у коју се са постављањем изложбе могло у октобра. Просторија заједно са галеријом обухвата око 1.000 м² захтевало за изложбу. Осим сале у оквир изложбених простора и велики улазни хол у приземљу са улазом из Улице Моше Пизантинског до мезанина и мала сала у близини сале на мезанину.

КОНЦЕПЦИЈА ИЗЛОЖБЕ

Још при изради теза за концепцију изложбе усвојена је је остала недирнута пролазећи кроз све фазе до саме реализације. Пре свега дат је увод којим се желео приказати сам догађај града Акција ослобођења Београда почела је 10. октобра, а завршена 19. октобра 1944. г. потпуним ослобођењем града после крвавих борби у којима су учествовали, поред совјетске и наше војске, и сами грађани ослобођеном граду одмах се приступило радовима на његовој реконструкцији којој је интензивно рађено неколико година уз обимно допринос самих грађана. Обим радова може се приближно сагледати из података о разарањима која је Београд претрпео у току рата, евиденције о обиму радова нема. Да би се могла схватити изгубљени десетогодишњи развој града, у концепцији је претходно изложена политичка база развоја. Са изградњом се отпочело тек после рата, у поређењу са радовима на обнови. Међутим до краја рата када је највећи део обнове већ био извршен, изградња није великог маха. Интензивније се почело градити тек 1947. године. Закон о петогодишњем плану. Даља још интензивнија и пројекат изградње уследила је после усвајања Генералног урбанистичког плана 1949. године, па је приказана изградња комуналних, стамбених и индустријских ката у граду. У концепцији је даље изложен развој различитих грана, пре свега индустрије, а затим пољопривреде, комуналности, саобраћаја, трговине, занатства, угоститељства и оквиру сваке гране говорило се о њеном развоју у етапама, нице одређивали поједини важнији догађаји у животу града и његовој делатности. Уследио је даље преглед развоја социјално-културне делатности, а затим је концепција обухватила надградњу: развој књижевности, науке и уметности. Завршни део је приказао Београд у будућности.

ПОСТАВКА ИЗЛОЖБЕ

Изложба је постављена према сценарију, који је направљен ослањајући се на горе кратко изложену концепцију. У сценарију је материјал друкчије груписан, што је утицало на оживљавање изложбе.

У улазном холу приземља није излагано ништа друго осим цвећа добијеног из других градова наше земље као честитке за „Двадесети робендан слободе Београда“, какав је назив дефинитивно и добила наша изложба. Овај детаљ на самоме прилазу изложби деловао је топло.

Као први експонат изложена су, на великом зиду уз први подест свечаног степеништа, два велика схематска плана Београдске операције 1944. године, чиме смо се упознали са током борби за ослобођење нашег града. Попевши се уз степенице, предворје пред главном салом послужило нам је као место где смо приказали све оно што се догађало у данима октобра 1944. године и у периоду после тога, у првим данима слободе. У великој ниши, лево од прилаза степеништем, смештена је велика осветљена витрина, застакљена црно-белим дијазопозитивима цртежа ликова бораца — ослободилаца Београда, које је у својој бележници зауставио и овековечно професор Миленко Карановић у оним великим данима. Ликови су груписани тако да су на једном месту били борци којима се знало име и који су и данас живи, до њих препознати погинули јунаци, а затим ликови оних који још нису препознати. Изложба је помогла да и неки од непознатих постану познати. До витрине у ниши било је аранжирано трофејно оружје из борби за Београд, које нас је најочигледније подсетило на дане када се из тога оружја пуцало.

Поред великих стаклених зидова у овоме делу изложбе, кроз које се лепо види Трг Републике, аранжиране су заставе тридесет југословенских бригада које су јуришале на Београд да га ослободе. Стуб десно од прилаза са степеништа облепљен је фотокопијама спомен-плоча на којима су записана имена оних који су пали ослобађајући Београд. А ми им поручујемо: „Живите у нашем граду, у нашем срцу.“

Затим се ређају панои са фотографијама и фотокопијама текстова из новина и текстова важних докумената из периода ослобођења наше земље и Београда. Пре свега изложена је насловна страна новина „Слободна Далмација“ бр. 63 из 1944. године где је објављена наредба маршала Тита поводом доласка Црвене армије на нашу границу, а затим наредба маршала Тита о ослобођењу Београда. Даље се нижу фотографије које прате Београдску операцију почевши од Раље па све до уличних борби на улицама Београда. Свуда су заједно наши и совјетски борци, борећи се раме уз раме. Види се и прва југословенска тробојка са петокраком која се заталасала над београдским крововима још 15. октобра 1944. године и даље раздрагани Београђани који грле и љубе своје ослободиоце. Београдским улицама пролази војска, чете и одреди, и упућује се даље на север, до коначног ослобођења целе земље.

У даљем току наилазимо на фотографије које говоре о раду Београђана на помоћи фронту и рањеним борцима, а затим фотографије које најречитије доказују како су на рад око рашчишћавања града и нормализовања живота у њему, кренули свим срцем сви наши суграђани. А онда је дошао дан коначне победе. Београђани су опет изашли на улице и поклањали цвеће нашим борцима који су се враћали као победници. Сада живот мора потећи нормално. Објављују се први избори за народне одборе плакатама које нам овде дочаравају амбијент тадашњег Београда, уз фотографије са избора. На другој групи паноя у овоме делу изложбе налазе се фотографије са различитих радних акција Народног фронта у

ослобођеноме граду: помаже се у пољопривредним радовима, омладина одлази да ради на прузи, изграђује се нови део града — Нови Београд, реконструишу се улице, поправљају старе зграде, подижу нове. На каменом зиду налепљене су, као некада по зидовима београдских кућа, плакате из тих првих наших слободних дана. Неке су врло карактеристичне па их се још и данас сећамо, али смо зато на друге заборавили: „Очистимо нашу земљу од остатака фашизма”, „I конгрес антифашистичке омладине Балкана”, „Дајте крв за рањене борце”, итд. Овде је још једна витрина која нас подсећа на страшне злочине фашиста када су, изненада, 6. априла 1941. године бомбардовали недужни наш град, па су нам тада уништили и наше велико културно благо, Народну библиотеку, која је потпуно изгорела. У витрини су се налазили угњенисани примерци, последњи видљиви остаци толиког броја драгоцених књига.

Један пано у овоме делу изложбе, који није постојао на отварању, постављен је ту 19. октобра. Нашу радост прославе двадесетог рођендана слободе Београда помутила је зла судбина војне делегације СССР, која је пошла на прославу нашег рођендана. Изгинули су на прилазима нашем граду, у тешкој авионској несрећи, другови Бирјузов, Миронов, Жданов, Шкодуновић, Кравцов, Бочаров, Шелудко. На нашем пану између осталог писало је: „Празник слободе Београда засенчен је и тугом, јер с нама неће бити совјетски команданти који су у бици за ослобођење Београда водили армије црвеноармејаца... Наш бол је велики и дубок. Ви ћете, другови, бити заједно са нама у мислима и срцима нашим и живети вечно у сећању Београда. Слава вам, драги другови.”

На прелазу из ове прве сале у другу, главну дворану, два шира стуба искоришћена су за постављање велике фотографије маршала Тита, који говори на Тргу Републике први пут у слободном Београду на митингу одржаном 27. октобра. Поред ње налазе се два цитата из овога говора, који се односе на Београд и који су значајни за његов живот и развој: „Београд, наш главни град Југославије, тек одсада заиста постаје главни град свих Југословена, град који ће вољети сви народи Југославије, град за који су проливали крв сви синови Југославије. Одавде, из Београда, треба да зраче оне идеје водиље које су нас носиле кроз ове тешке дане — идеје братства и јединства и идеја велике и срећније Југославије.” — „И у најтежим данима рата и у најстрашнијим офанзивама ја сам увијек мислио у себи: У Београду смо отпочели устанак, у Београду ћемо га поједоносно и завршити.” — На истоме широком стубу, само са погледом према главној сали, постављена је фотографија, такође великих размера, на којој се види народ на београдским улицама са транспарентом у првоме плану на коме крупним словима стоји: „Нећемо краља, хоћемо Тита, народ се пита.”

Одавде па надаље развија се прича о Београду који живи двадесет година у слободи и миру. Сценарио је друштвено-политичку базу даљег развоја Београда назвао: „Београд, главни град СФРЈ”, — јер је Београд био град у коме су донети сви акти који су значили прекретницу у друштвено-политичком развоју целе земље. Зато овде видимо у витринама повезане као књиге оригиналне записнике са првих седница првог народно-ослободилачког одбора, оригиналну декларацију о проглашењу Републике са потписима друга Тита и свих оних који су дали свој глас за ФНРЈ, а затим се на пануима ређају фотографије које говоре о том нашем друштвено-политичком животу.

Као симбол Београда — Победника, пред делом изложбе који приказује двадесетогодишњи развој града, стоји велика фотографија Мештровићевог „Победника”.

Група паноа одмах лево од улаза у главну салу, постављена у виду лепезе, за многе је представљала најзанимљивији део изложбе. Носила је назив „Било је — Сада“. Ту се на упоредним фотографијама на најочигледнији начин могло видети послератно израстање Београда. Као прва дочекује нас овде велика фотографија Дома омладине, а изнад ње фотографија једне приземне старе зграде: „Ви се налазите сада овде у згради Дома омладине.“ — „На овоме углу у приземној згради била је комисиона радња.“ А онда даље теку и друга занимљива поређења: околина Народне скупштине некада и данас, Трг Димитрија Туцовића, Трг Маркса и Енгелса, Трг Републике, почетак Кнез-Михаилове улице, почетак Нушићеве улице, хотел „Лондон“ и нова зграда на његовоме месту, ранији и садашњи изглед улица 27. марта, Моше Пијаде, Бориса Кидрича, Добрињске, Караборђево. Две велике фотографије које приказују Београђане на улицама 1944. године и 1964. године дају нам поређење броја становника Београда пре двадесет година и данас: преко прве фотографије стоји цифра 280.000, а преко друге 700.000. Поглед на Ташмајдан био је некада друкчији а такође и поглед из Бранкове улице према Новом Београду. Много се тога још до данас променило, али... београдска железничка станица била је и остала иста: „Први путници прошли су кроз нову железничку станицу 1884. године. После осамдесет година развоја железничког саобраћаја станица и данас служи. Кроз осам деценија мењала је само боју своје фасаде.“ Некада се друкчије и градило: дате су упоредне фотографије послератног и савременог стамбеног насеља, мануелан рад на једном градилишту раније и огромне дизалице на садашњем. Редови на станицама градског саобраћаја међутим остали су исти, али је зато снабдевање намирницама много побољшано. Чистачи ципела су се модернизовали, као и чистачи улица. Некада су наместо дугих редова аутомобила на такси станицама стајали дуги редови фијакера. Опет „али“ јер се неке ствари нису измениле: Народна библиотека и данас је у истој стогодишњој згради, бившем хотелу, са 500.000 књига и 60.000 годишта новина и часописа, као и у време када је после ратног пустошења почела тек да наново ствара своје збирке; Музеј града Београда заузима и данас са 80.000 музејских објеката иста два спрата старе зграде, као и пре двадесет година када је имао 5.900 музејских објеката.

На десној страни од улаза, међутим одвија се друга тема „Измењено лице града“. Као прво овде нам се пружа изглед Теразија, београдског центра, кроз две деценије. Видимо Теразије у данима одмах после ослобођења, у диму и рушевинама. Видимо и Теразије са карактеристичном „Албанијом“ у позадини, али без иједног возила, осим једних сељачких кола која вуку волови. Заиста невероватно: волови на Теразијама! Теразије су доживеле слободу, доживеле првомајске параде, доживеле да их руке његових грађана улепшавају, да преко њих пређе први тролејбус. На крају огромна фотографија пружа нам њихов данашњи велеградски изглед у подне, у доба најгушћег саобраћаја.

Град је мењао своје лице и у другим својим деловима. Велики авионски снимак центра града и околних делова најречитије то потврђује. Нове монументалне зграде на угловима улица Кнеза Милоша и Немањине улепшале су Београд. Простор између Балканске, Немањине и Гепратове улице потпуно је изменио лик, а солитери на Старом берму и код Новог гробља дали су граду сасвим друкчији изглед. Обале Саве почеле су добити шеталишта. Ту је, на једном стубу, и велика фотографија зграде Централног комитета СКЈ, која је изменила лик Новог Београда

У овоме делу изложбе, који се десно завршава високим стакленим зидовима, налазило се и неколико великих дијапозитива у боји уз само стакло прозора, најважнији београдски пунктови: Народна скупштина, Теразије, Нови Београд, Београдски сајам и аеродром у Сурчину.

Највећа група паноа која се пружала средином сале лево од групе „Било је — Сада“, посматрајући од улаза у салу, приказала нам је на једној страни фотографије свих важнијих објеката и насеља који су подигнути у Београду за ових двадесет година. Тако прво, као једно од највећих остварења, видимо велику фотографију комплекса Београдског сајма, а затим фотографије великих спортских стадиона „Партизан“, „Црвена звезда“ и комплекса са базеном око Ташмајданског стадиона. Изложене су фотографије оба београдска велика моста изграђена у току ових двадесет година, телевизијског торња на Авали, снимљеног специјалном камером и најзад фотографије које дочаравају изглед аеродрома у Сурчину. Затим смо приказали неколико карактеристичних стамбених зграда и већи број зграда са јавном наменом: зграде општине Врачар, Југословенске инвестиционе банке, На-ме на Новом Београду, Дома штампе, Дома медицинских сестара, Основне школе на Новом Београду, Војне штампарије код Новог гробља, војне зграде на углу Кнеза Милоша и Немањине улице, Енергопројект. Одабрали смо, пре свега, оне зграде за које су пројектанти већ добили јавна признања, а ослањали смо се и на избор који је међу београдским грађевинама извршио Савез архитеката Југославије за Изложбу савремене југословенске архитектуре, која је одржана у Загребу 1964. године. Поред тога избегавали смо да на овоме месту дамо оне зграде које су се у оквиру других тема већ појавиле, а желели смо такође да то буду зграде са различитим наменама. Овај приказ изградње послератног Београда завршили смо већим бројем уметничких фотографија насеља које Београд пре двадесет година није имао: Нови Београд, Тошин бунар, Карабурма, стамбене зоне на Бановом и Канаревом брду. Ту је и Студентски град на Новом Београду, а и насеља која немају стамбену намену: Спортски центар и Филмски град у Кошутњаку. У близини је био и један детаљ из будућности Београда, макета будућег Центра за рекреацију на Ади-Циганлији. Поред тога на зиду балкона остављен је и „један од многих прозора на будући Београд“. Кроз њега видимо лепу панораму нашег града гледану са леве обале Саве, а испод ње макету једне групе стамбених зграда на Новом Београду. Изградња Београда могла се на овој изложби пратити и на великим фотографијама, које су у низу покриле целу површину оgrade галерије која улази у оквир сале. На једном делу оgrade, која се ломи под правим углом, дате су успеле и неубичајне панораме старог дела Београда са измењеним изгледима услед сталних новоградњи. На прелому балкона постављена је фотографија — панорама Саве са мостовима, а десно од ње успеле панораме Новог Београда.

На другој страни низа паноа на којима је приказана изградња Београда, изложене су фотографије које нам дочаравају, може се рећи само индицирају, све видове живота града у овоме периоду. Јер за комплетан систематски приказ целокупног развоја Београда по појединим гранама, било би нам потребно бар толико простора, колико заузима цела изложба. Због тога, да бисмо приказали градски саобраћај, дали смо неколико фотографија које приказују: густину возила на нашим улицама, једну савремену градску раскрсницу, модерну саобраћајну петљу на прилазу Савском мосту и гужву на станици градског саобраћаја. У погледу ванградског саобраћаја дали смо по једну карактеристичну фотографију за све врсте овог саобраћаја: железнички, аутобуски, речни и авионски. У

овој области имали смо се чиме похвалити, али су многе ствари могле бити боље. Развој комуналних служби обележен је такође са неколико фотографија на којима се види: ноћу лепо осветљени Београд (текст уз ову слику гласио је: Улице и булевари Београда ноћу су светлији него раније — сем када понекад нестане струје), толико карактеристично раскопавање београдских улица, оправка трамвајске мреже, уклањање снега са улица модерним средствима. Трговину и снабдевање приказали смо кроз фотографије ентеријера робне куће „Београд“, „Модне куће“, једне самоуслуге и једног детаља са богато снабдевене Каленићеве пијаце. И занатлије су нашле овде своје место. Дали смо неколико ноћних уметничких снимака радњи најкарактеристичнијих занатлија: посластичара, фризера и фотографа. О развоју здравствено-социјалних делатности могло је много да се каже, али смо били принуђени да дамо само неколико детаља из живота у модерним здравственим установама. Изложили смо фотографије спољњег изгледа нове болнице на Бежанијској коси, а затим ентеријере из здравствених установа: у операционој сали, у лабораторији, у чекаоници итд. Али смо зато казали: „Београду је потребно још више здравствених установа и болница које треба изградити“. Угоститељство смо обележили карактеристичним детаљима из ове области. Могао се видети хотел „Метропол“, лепа тераса са столовима у зеленилу ресторана „Голф-клуб“, једна кафаница каквих још има по граду и један ресторан са самоуслуживањем. Приказујући туризам у Београду дали смо фотографије група туриста како долазе на најпознатије туристичке пунктове: Калемегдан и Споменик незнаном јунаку на Авали. Овде, у вези са туризмом, хтели смо да прикажемо неколико неубичајених погледа на неке детаље из старог Београда: београдске супротности — мала зграда поред високе палате, сељанка са обрамцом међу палатама у центру, неколико купола на које иначе не обраћамо пажњу, канделабри, капије. И ноћни Београд је веома леп, што можемо констатовати разгледајући следећих неколико фотографија, које завршавају овај део изложбе. Осим тога хтели смо да прикажемо и како изгледа наш Београд када се мењају годишња доба.

На посебној групи паноа, пошто сала није дозвољавала да се утврди одређени ток посматрања изложбе, приказана су најпознатија предузећа београдске индустрије — индустријско срце Београда. Пре свега ту је фабрика машина „Иво-Лола Рибар“: општи поглед на фабрику из авиона, њени производи, њени раднички станови. Фотографије нам показују да је друг Моша Пијаде избацио прву лопату земље отварајући тако радове на изградњи ове фабрике која је дело руку наше омладине. А затим се ређају детаљи из рада и живота велике београдске „Индустрије мотора и трактора“, фабрике пољопривредних машина „Змај“, фабрике расхладних уређаја „Југострој“, фабрике мотора „21 Мај“, Индустрије котрљајућих лежаја, Бродоградилшта „Тито“, предузећа „Термоелектро“. Приказане су и београдске специјализоване фабрике великог југословенског предузећа Електро-индустрија — Ниш: „НиколаТесла“, „Авала“ и „Пионир“. Предузеће „Електросрбија“ има такође неколико својих специјализованих фабрика у Београду. Индустрију грађевинског материјала приказали смо фотографијама предузећа „Грмеч“, које израђује битуменске и синтетичке производе и Фабрике грађевинских елемената од глине. Хемијску и фармацеутску индустрију представили смо са неколико детаља из фабрике боја „Дуга“ и фармацеутско-хемијске индустрије „Галеника“. На крају је приказана београдска лака индустрија: Фабрика папира на Ада-Хуји, текстилна фабрика „Октобарска слобода“, конфекција „Фрањо Клуз“, фабрика обуће „Пролетер“, фабрика хлеба и кекса „Соко“, индустрија пива

„7. Јули“, комунално предузеће „Тржница — Београд“, Пољопривредни комбинат „Београд“.

Део сале испод балкона, код степеништа за прилаз балкону, припао је Београђанима, њиховој деци, њиховим наравима и преокупацијама. „Свет београдски, то је један умерен, непосредно човечан и прав свет који у себи крије блага од здраве памети, простодушне доброте, прилагодљивости и апсолутне ацеремонијалности“ — текст Исидоре Секулић стоји овде исписан као мото. Око овога текста видимо себе у разним ситуацијама: шетамо по Топчидеру и одмарамо се у калемегданским сенкама; док смо млади није нам хладно ни по зичи зими да разговарамо удвоје; купујемо цвеће јер га много волимо; у неким службама радимо и ноћу; купујемо на уличним тезгама новине, сладолед, виршле; чекамо на ред пред телефонским говорницама; веселимо се за Нову годину, а волимо и да попијемо чашицу у оближњем бифеу; морали смо постати дисциплиновани и чекати на прелазима улица; наше баке и унучи подсећају нас на вечне супротности у нашем граду; волимо, уживајући у природи или започињући нови живот удвоје. Наша деца су наш понос и нада. Њихова лица се смеју са велике фотографије и говоре нам: „Ми смо будућност Београда. Ми ћемо градити будући Београд и наставити да га улепшавамо“. Наша деца воле да се забављају у своме, Пионирском граду, озбиљно уче у новим и модерним школама, воле да посматрају првомајске параде, да се баве спортовима, али помажу мами чак и у куповинама. Она се шетају са родитељима, учитељи их воде у природу, играју се у двориштима, на улицама, у парковима. Али се на крају дана уморе од бујности живота: „Спавај мирно, сањај најлепше снове, млади Београђанине.“ На простору око паноа посвећених деци, група малих Београђана пред само отварање изложбе исцртала је на поду цвеће, онако како то ради на Дан младости по београдским тротоарима. У оквиру приказа живота Београђана налазила се и група паноа са фотографијама из првих дана слободе: „Препознајте и реците нам ко је ко! За двадесет година слободе много се изменило лице Београда... Деца из 1944. године сада су одрасли... Можда ћемо на старим фотографијама препознати своје пријатеље, познанике или себе саме. Зато погледајте ове фотографије!“ И тако су се неки заиста и препознали. Овде су се могле видети и фотографије најстаријег и најмлађег Београђанина на дан отварања Изложбе: Манета Цветковића од 118 година и бебе рођене тога дана.

Два преостала пуна зида главне сале била су посвећена теми „Београд у данима славља“. Јер Београђани су весео народ и воле да славе своје празнике, а онда уживају у ватромету, у шареним лампионима на улицама. Али је Београд и град — домаћин. Он је широка срца и са одушевљењем дочекивао из године у годину своје госте из целог света. Београђани су нарочито лепо уредили свој град за време Београдске конференције неангажованих земаља 1961. године. Многим својим гостима доделио је Београд и титулу почасног грађанина; многе од њих видимо овде поново, али на фотографијама. У витрини испред овога зида стоји оригинална диплома додељена једином Југословену, почасном грађанину нашега града, другу Титу.

На балкону сале изложили смо материјал који се односи на развој просвете, културе, науке, уметности и физкултуре. Овде су нам поглавља носила наслове: Учимо, Читамо, Гледамо, Слушамо, Чувамо, Забављамо се, Бавимо се спортом. Пре свега *Учимо*, почињући као сасвим мали, идемо у школу, очекујемо школско звоно, а онда нас наставници испитују и радимо писмене задатке. Касније посећујемо различите средње и високе

школе, факултете и академије. Али и ми одрасли без основног образовања у могућности смо да га данас стекнемо. Затим *Читамо*. Књига је наш омиљени пријатељ. Читамо код куће, али и у читаоницама; купујемо књиге, али их узимамо и из јавних библиотека. Радујемо се ако књиге можемо добити са попустом. Даље волимо да *Гледамо* позориште. Фотографије са зидова дочаравају нам поједине успеле представе наших позоришта: Народног, Југословенског драмског, Савременог, Атељеа 212, а онда позоришта за нашу децу, „Бошко Буха” и Позоришта лутака. Поред тога гледамо филм и телевизију. Филм је већ одавно наша велика разонода, али се све више навикавамо и приближавамо телевизији. Волимо да посматрамо и игру наших земљака у различитим фолклорним ансамблима. Приређујемо и многе изложбе, уметничке и друге, и уживамо у успешним глумачким остварењима. Затим и *Слушамо*, забављајући се и учећи. Имали смо прилике да чујемо велике светске, а и домаће пијанисте, виолинисте, певаче, диригенте. Осим тога слушамо и радио, а одлазимо и на разна популарна и стручна предавања. Поред тога *Чувамо* и своја културна богатства у музејима, архивама, библиотекама. Чувамо и своје споменике културе који су успели да се одрже кроз све окршаје који су прешли преко нашег града. И на крају јачамо своје тело и *Бавимо се спортом*, коме посвећујемо велику пажњу. Изградили смо велике спортске објекте, однеговали добре спортисте. Фудбалске улакмице су наша омиљена забава, али *Забављамо се* и на разним приредбама и уживамо у песми, музици, игри. У једноме делу балкона биле су постављене мале витрине у којима смо сместили разне деचे ручне радове из области ликовне и примењене уметности.

У оквиру приказа културно-просветно-научно-уметничког развоја града припремљена су четири велика албума са фотографијама свих добитника октобарских награда. Ови албуми могли су се прегледати у малој сали мезанина, близу улаза у изложбене просторије, која је служила за одмор посетиоцима. На једноме зиду ове сале били су као пригодан материјал аранжирани плакати из протеклог периода који објављују разне културне и уметничке манифестације.

Све изложене експонате на изложби пратили су пригодни текстови, кроз које се провлачила и по која бројка и податак везан за двадесетогодишњи слободни живот Београда. У току овога приказа изложбе цитирани су и неки од ових текстова. Њихов аутор је Светолик Митић, писац сценарија изложбе.

Изложба је била озвучена пре свега партизанским песмама и текстовима успомена појединих бораца који су ослобађали Београд. Поред тога са магнетофонских трака могле су се чути песме о Београду наших познатих књижевника које су читали спикери Радио-телевизије Београд, као и награђени писмени састави београдских ђака о своме граду, које су читали сами ђаци. Сви текстови били су пропраћени одговарајућом инструменталном и вокалном пратњом. За време разгледања изложбе такође су се могле чути и забавне мелодије са темама о Београду.

Изложба није имала каталог, јер за то није било времена, али је имала мањи спомен-проспект са текстом Исидоре Секулић о Београду и репертоаром документарних филмова о Београду, који су се тих дана приказивали у биоскопској дворани Културног центра Београда. Уз проспект је првих дана по отварању изложбе сваки посетилац добијао и бесплатну биоскопску улазницу за наведене филмове. Плакат изложбе симболизовао је мирољубиву политику наше земље и њеног главног града, два голуба у веселом лету над карактеристичном панорамом Београда.

АРАНЖЕРСКО-ТЕХНИЧКИ ПРОБЛЕМИ

Пошто су већина експоната на изложби биле фотографије, главни елемент на коме се излагало били су панои. Стандардна величина паное била је 70×100 cm на које се лепило 3 до 4 фотографије минималне величине 30×40 cm. Ефекат се могао постићи повећањем фотографија на ширину од 70 cm, увећањем преко целог паное и, изузетно, повећањем које обухвата два спојена паное са међупростором, укупне величине 152×140 cm. Панои су били од иверице, бело обојени. Конструкција — елемент за који су панои били причвршћени — састојала се од 4 дрвена рама, од којих су два била једнака и вертикално постављена а друга два такође једнака, али хоризонтална. Њихови спојеви се најбоље могу видети на приложеним фотографијама, а омогућавали су да се на један такав елемент постави максимално 10 паное. Међутим, могле су се правити и различите комбинације, које су на изложби коришћене. Елементи су се такође могли постављати на различите начине једни уз друге. И ове конструктивне леве, као и панои, били су бело обојени, пошто је и наш град — бео град. На конструкцији су били учвршћени мали држачи од пласног гвозда у које су се панои веома лако учвршћивали директним ослањањем. Фотографије су лепљене на паное. Направљен је покушај са словеначким лепком за обућу да би се фотографије могле касније одлепити. Међутим покушај није успео вероватно због тога што фотографије нису лепљене директно на иверицу, већ је између иверице и лепка постојао слој боје. Осим на паное фотографије су лепљене и на зидове, који су такође били обложени иверицом и обојени белом бојом. Остали експонати, који нису били фотографије, излагани су у витринама или на други одговарајући начин у зависности од врсте експоната.

Осветљење је било двојако: општа расвета са плафона и директно осветљење изнад појединих експоната.

Само прикупљање фотографија за изложбу представљало је извесну тешкоћу. У погледу старијих фотографија, из времена после рата, којима је располагао Музеј, нарочито је искоришћена збирка фотографија са изложбе „Пет година изградње Београда“. Међутим, све ове фотографије биле су слабог квалитета. Осим музејских, међу старијим фотографијама, било их је и из збирке Војина Борђевића, новинара.

Али довољним бројем фотографија савременог Београда Музеј није располагао. Због краткоће времена није се могао ангажовати један фотограф да би се добила уједначеност квалитета, него их је био већи број, међу којима су били и мајстори уметничке фотографије, док су сви били чланови Удружења ликовних уметника примењених уметности Србије. Поред тога коришћене су фотографије великих новинских агенција, издавача и установа: Танјуга, Борбе, Туристичке штампе, Урбанистичког завода. Известан број фотографија добијен је и од појединих београдских индустрија. Највећи број фотографија на изложби имали су Милош Павловић и Бранибор Дебељковић, а затим редом: Бранко Турин, Срба Вранић, Добривоје Урошевић, Жика Милутиновић, Богољуб Цикота, Петар Марић, Видоје Васић, Антоније Обрадовић. На репродукцији старих фотографија радили су Б. Дебељковић, В. Васић и А. Обрадовић. Највише пригодних фотографија нашли смо у новинским агенцијама; фотографије из живота Београђана код С. Вранића, Д. Урошевића и Ж. Милутиновића, авионске снимке код „Туристичке штампе“, фотографије појединих објеката и зграда у Урбанистичком заводу, фотографије из београдских индустрија код Б. Цикоте и П. Марића а веома лепе и невиђене панораме града

код Б. Турина, за кога су карактеристични и ноћни снимци Београда. Б. Дебељковић је имао највећи број фотографија међу пригодним снимцима годишњих доба у Београду и у делу где смо говорили о занатлијама. М. Павловић је снимио највећи број фотографија савременог стања за поређења у теми „Било је — Сада“, мада је било његових фотографија и у свим осталим деловима изложбе.

И на крају да дамо неколико статистичких података о изложби. Изложба је била отворена укупно 23 дана. За то време имала је 41.902 посетиоца. Број експоната на изложби износио је 940.

Divna ĐURIC-ZAMOLO

L'EXPOSITION „BELGRADE”
VINGTIÈME ANNIVERSAIRE
DE LA LIBERTÉ”

A l'occasion du vingtième anniversaire de la libération de la ville de Belgrade a eu lieu également l'exposition „Belgrade vingtième anniversaire de la liberté”. L'organisateur était le Comité pour la célébration du vingtième anniversaire de la libération de Belgrade du Comité de l'Union Socialiste du Peuple travailleur de la ville de Belgrade, et elle a été préparée par les soins du Musée de la ville de Belgrade. Le but de l'exposition était de présenter le développement au cours des dernières vingt années de cette ville presque bimillénaire.

L'exposition a été inaugurée dans la grande salle, quoiqu'encore inachevée a l'entresol de la Maison de la Jeunesse, et elle a duré du 17 octobre jusqu'au 10 novembre cette année. Elle a suscité le vif intérêt des Belgradois, puisque 42.000 citoyens et élèves l'ont visitée.

La difficulté des préparatifs consistait dans le fait qu'il fallait présenter du point de vue historique ce qui n'était pas encore l'histoire, ce qui est encore la vie qui bouillonne sans discontinuité ici avec nous et autour de nous, car nous sommes tous les témoins de ces événements qui n'ont pas encore de patine historique.

Nous avons commencé l'exposition par la libération même de Belgrade. Nous avons montré nos combattants avec des combattants soviétiques, dans l'assaut contre l'ennemi qui, quoiqu'à bout de force, n'abandonne pas facilement ses positions. Nous avons fait revivre les jours où, dans Belgrade, dévasté et détruit, les combattants et les Belgradois libérés s'embrassaient joyeusement et où le pouvoir du peuple a été établi. On pouvait voir tout cela et le revivre grâce aux photographies et aux matériaux originaux, drapeaux, armes, affiches, le procès-verbal authentique de la première réunion du Comité populaire de libération et l'authentique déclaration sur la proclamation de la République.

Nous avons montré Belgrade travailleur des premiers jours de la liberté, où il fallait déblayer ces rues et, ces ruines. Ensuite la reconstruction de Belgrade a commencé et nous avons pu aborder la présentation de la voie du développement de la période écoulée, avec — en introduction — un aperçu de la base politique et sociale, qui a permis un tel développement de la ville.

Nous avons désiré, avant tout, montrer la croissance physique de la ville, nous l'avons donc présentée sous forme de plusieurs thèmes qui reflètent le mieux ce que nous voulions montrer. Dans le „Avant — A présent” on pouvait voir sur les photos comparatives non seulement les points les plus caractéristiques de la ville

jadis et aujourd'hui, mais aussi la différence de la vie même, ainsi que l'organisation des services communaux de la ville. „La physionomie nouvelle de la ville” pouvait être retrouvée, partout à Belgrade. Les places ont changé, ainsi que les rues, les faubourgs mêmes sont complètement transformés par les silhouettes des tours d'habitation.

Ensuite nous avons donné des photographies des plus grands édifices construits après la guerre. Nous avons donné aussi des exemples caractéristiques des habitations et les réalisations architecturales réussies parmi les édifices publics.

Nous avons terminé notre exposé sur la construction de Belgrade par des photographies des agglomérations qui n'ont pas existé.

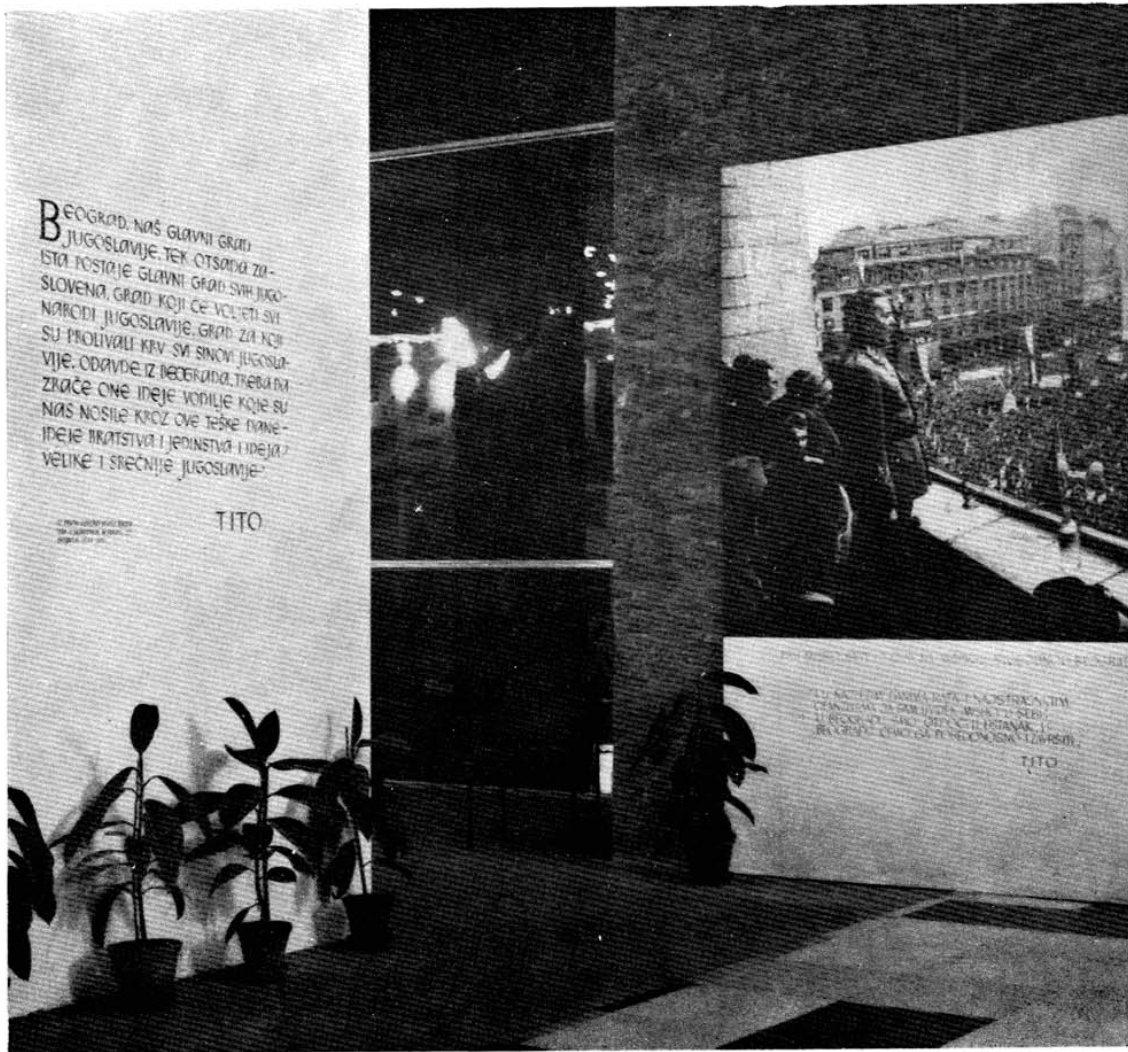
En ce qui concerne la présentation de divers aspects de la vie dans la ville, faute de place, nous nous sommes vu obligés à nous limiter aux indications; communications, services communaux, santé, commerce, artisanat, hôtellerie, et tourisme.

Nous avons consacré un groupe particulier de panneaux à l'industrie. Nous avons commencé par la présentation de l'industrie lourde, en terminant avec l'industrie textile et l'industrie alimentaire.

Nous avons désiré également montrer nos Belgradois, leur manière de vivre, leurs préoccupations, leurs enfants et leur vie. Un grand nombre de photographies d'art nous a présenté les divers moments de la vie des Belgradois.

Tout a fait à part au balcon de la salle, ont été exposés le développement de l'enseignement, celui de la culture et de la science, puis de l'art et de la culture physique.

Nous avons présenté en conclusion Belgrade — hôte accueillant et Belgrade aux jours de sa célébration.

BEOGRAD, NAŠ GLAVNI GRAD
 JUGOSLAVIJE. TEK OTSADNA ZA-
 STA POSTAJE GLAVNI GRAD SVIH JUGO-
 SLOVENA, GRAD KOJI ĆE VELI TI SVA
 NARODI JUGOSLAVIJE. GRAD ZA KOJI
 SU PROIVALI KIV SVA SINOM JUGOSLA-
 VIJE. ODAVDE IZ BEOKRANA TREBA MI
 ZRAĀE ONE IDEJE VONIJE KOJE SU
 NAS NOSIJE KROZ OVE TEŠKE DANE
 IDEJE BRATSTVA I JEDINSTVA I IDEJA
 VELIKE I SREĀNIJE JUGOSLAVIJE

TITO

U POKLONU
 ZA SLOBODAN
 BEOGRAD

У ПУ СРЕДЊИ ДАВНА БИЛА ТИ НАС ПРВА СТИМ
 ЧЕКАЈУ НА ТИ ПОЛИТИКА ИМАТИ СЕДИ
 ТИ БЕКОУДИ — ИЛИ ОТИМАТИ ИЛИ ИСТАНАК И
 РАКРЕДИ — ЧИОТИ ИЛИ ИЛИ КОЈИМА ИЛИ ПРВО

TITO

ПРВИ СУСРЕТ ТИТА СА СЛОБОДИМ
 БЕОГРАДОМ.
 LA PREMIERE RENCONTRE DE TITO
 AVEC BEOGRAD LIBERE.

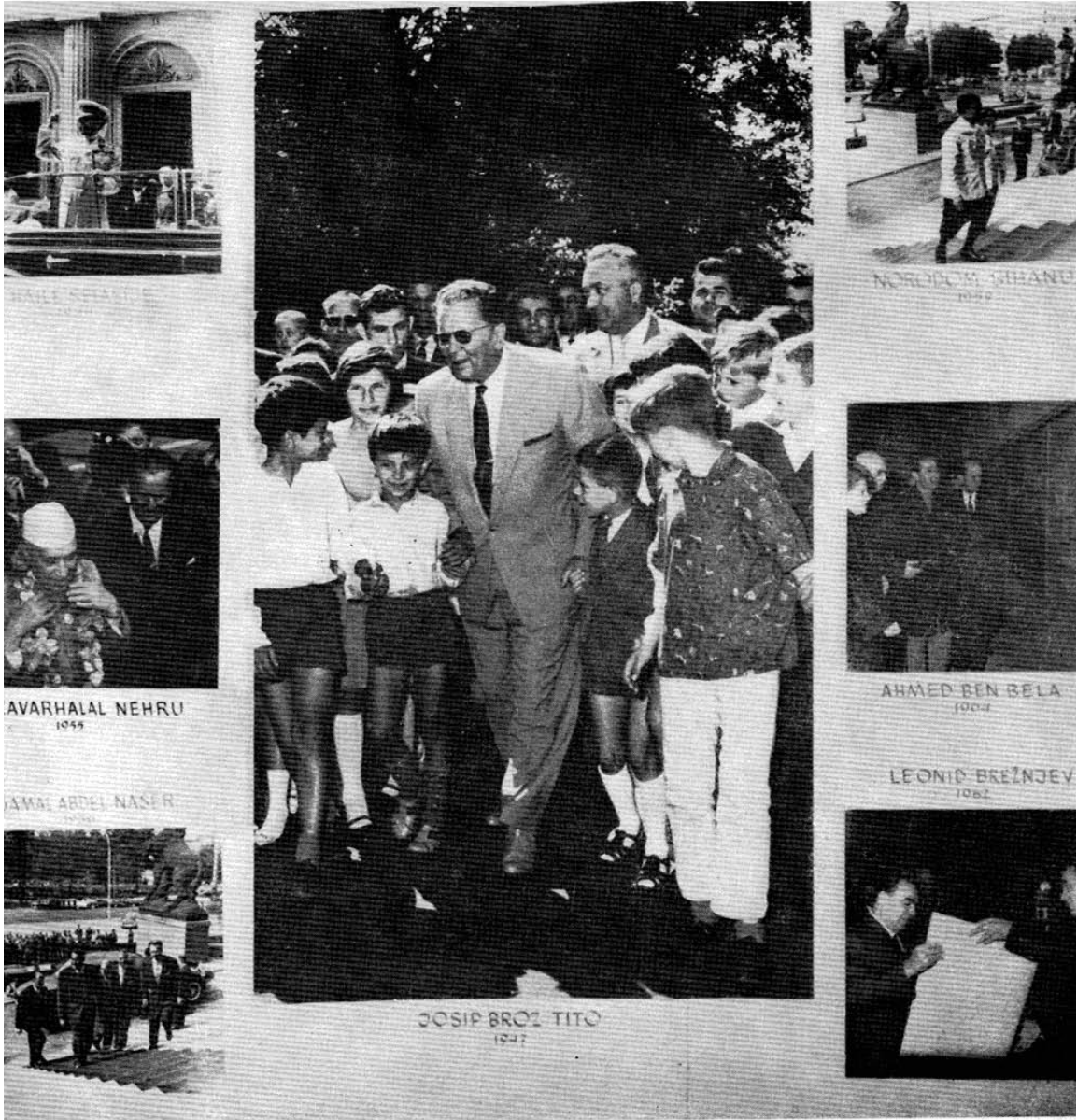
ПРИЛАЗ СА ПОГЛЕДОМ НА УВОДНИ ДЕО
ИЗЛОЖБЕ

L'ENTRÉE AVEC APERÇU DANS LA PAR-
TIE INAUGURALE DE L'EXPOSITION.

ПУБЛИКА НА ИЗЛОЖБИ У ГЛАВНОЈ
САЛИ.

LES SPECTATEURS A L'EXPOSITION
DANS LA PIECE PRINCIPALE

ПАНО СА СЛИКАМА ПОЧАСНИХ ГРАЂА
 НА БЕОГРАДА.

LE PANEAU AVEC LES PHOTOS DES CI-
 TOYENS D'HONNEURS DE BEOGRAD.